

НАЦИОНАЛИЗЪМ, ПАТРИОТИЗЪМ И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗЪМ – СЪЩЕСТВЕНИ ВЗАИМОВРЪЗКИ С НАГЛАСИ КЪМ ВОЙНА И ЛИЧНОСТНА АГРЕСИВНОСТ

Йоланда Зографова

The present paper outlines the social psychological perspective of nationalism research, which serves as basis of an experimental study of interrelations among patriotism, nationalism, internationalism, and attitudes towards civil rights, war, armament, as well as personal aggressiveness.

Several methods have been applied: Test of nationalism, patriotism, etc. by Kosterman and Feschbach; Test of attitudes toward war by Kosterman and Feschbach; Test of aggressiveness by Buss and Warren.

Data analysis reveals the existence of functional differences between nationalism and patriotism. Regarding either the correlations between those phenomena or their relations to antiwar views, it has been ascertained that correlation between nationalism and antiwar attitudes does not exist, and yet there has been a significant positive correlation between patriotism and antiwar attitudes. On the other hand, prowar attitudes are determined by both nationalism and personal aggressiveness.

Подобно на много други термини в социалната психология, които са многозначни, а и преди всичко натоварени с твърде различни традиционни значения, оценки, излизаци извън ракурса на социалната психология и зависими от жизнено важни историко-социални области, като историческо минало, култура, митове, и национализъмът е отнасян в различни полюси на научното тълкуване. Някои концепции поставят този феномен на отрицателния край на един континуум, на който положителният полюс обикновено е зает от патриотизма и/или интернационализма, докато други въздигат национализма в една съвременна модерна ценност, консолидираща нациите и запазваща националното наследство в широкия смисъл на думата.

В повечето от съвременните концепции за национализма и неговите съседни понятия присъства оценъчният момент — т.е. изследователите чувстват необходимост да натоварват този феномен с положителни или отрицателни валентности, които национализмът допринася или причинява върху социалната психика и върху различни политически и идеологически движения. Обединяваща черта за съвременните теории е фактът, че се отхвърля вроденият характер на национализма, а се приема, че е свързан и произтича от определен вид система (Гелнър, 1999). Друга базисна и трайно наложена се идея е за органичната връзка между културата и национализма. Според двамата лидери в изучаването на нациите и национализма и националната идентичност — Гелнър и Смит, най-значима е връзката между национализъм и равнище на култура. Национализмът изобщо би трябвало да се разглежда като култура и като идентичност (Смит, 1991).

Основната идея, която измества все по-чувствително някои почти традиционни нагласи спрямо същността и особено изявите на национализма като отрицателни, предизвикващи в крайния си вариант междуетнически и международни конфликти, се конкретизира около виждането за национализма като специфичен вид патриотизъм, възможен единствено в модерния свят (Гелнър, 1999).

Националната идентичност е проблемният център, около който се въртят повечето анализи на национализъм, патриотизъм и др. Като общопризнати (в обществознанието) качества или признаци на националната идентичност са: историческа територия или отечество, общи митове и исторически спомени, обща масова публична култура, общи юридически права и задължения на всички членове, обща икономика и териториална мобилност (Смит, 1991, с. 26). От друга страна, адекватно на съдържанието на национализма, анализиран от социалнопсихологична гледна точка, счита се второто от посочените от Смит значения като „съзнание за принадлежност на нацията, заедно с чувствата и стремежите за нейната сигурност и просперитет“ (пак там, с. 100; Зографова, 2003).

За разлика от по-старите, традиционни виждания (наричани под общото название „черната легенда“), които разглеждат национализма и неговите социални движения като атавистични и антимодерни, новият подход поставя същите движения като неразривна част от процесите на модернизация (Тирякян, 1992, с. 22). Към подобен подход се придържа както Гелнър, така и Смит. Той е характерен и за социалните психолози, според които национализмът е „забравил“ почти напълно негативните асоциации и се тълкува като дяснонасочена форма на национална привързаност, произтичаща от желанието за доминантност на своята национална група (Kosterman & Feshbach, 1989, Feshbach, 1994, Sidanus et al., 1997). Патриотизмът е просто по-надолу по стълбицата на пристрастеност към националното, по-неутрален политически, но включващ любов към страната и нейните символи.

Значим е и опитът на Мак точно да определи какво означава и какво предизвиква силата на привличането към различни групи, в т.ч. нацията — „преживяването да бъдеш отвън, необвързан, отхвърлен от групата на връс-